

Pulitzerio premijos 2020
finalininkė

Olandų namas

Romanas

Ann Patchett

baltos lankos

Ann Patchett

Olandų namas

romanas

Iš anglų kalbos vertė Gabrielė Gailiūtė-Bernotienė

baltos lankos

1 skyrius

Kai mūsų tėvas pirmą sykį atsivedė Andrėją į Olandų namą, šeimininkė Sendė atėjo į sesers kambarį ir liepė mums leistis žemyn.

– Tėvas nori jus su kai kuo supažindinti, – pasakė ji.

– Iš darbo? – paklausė Meivė. Ji buvo vyresnė, todėl jos draugystės samprata buvo sudėtingesnė.

Sendė pagalvojo.

– Sakyčiau, ne. Kur brolis?

– Ant palangės, – atsakė Meivė.

Kad mane surastų, Sendė turėjo atitraukti draperijas.

– Kam tau reikia užsitraukti užuolaidas?

Aš skaičiau.

– Dėl privatumo, – atsakiau, nors, būdamas aštuonerių, nieko neišmaniau apie privatumą. Man patiko tas žodis ir man būdavo malonus uždarumo jausmas, teikiamas užtrauktų draperijų.

O viešnia buvo paslaptinga. Tėvas draugų neturėjo, bent jau tokių, kurie vėlyvą šeštadienio popietę užsuktų į namus. Išlindau iš slėptuvės, nuėjau prie laiptų viršaus ir atsiguliau ant kilimo, kuriuo buvo ištiesta aikštelė. Iš patirties žinojau, kad, gulėdamas ant grindų, pro tarpą tarp statramsčio ir pirmosios baliustros galiu pažvelgti į svetainę. Ten priešais židinį stovėjo

tėvas su moterimi, ir, kiek įžiūrėjau, jiedu tyrinėjo pono ir ponios Vanhubekų portretus. Atsikėlęs grįžau į sesers kambarį duoti ataskaitos.

– Moteris, – pasakiau Meivei. Sendė tai jau ir taip žinojo.

Sendė paklausė, ar išsivaliau dantis, turėdama galvoje, ar išsivaliau rytą. Ketvirtą valandą popiet niekas dantų nesivalo. Sendė viską turėjo daryti pati, nes Džoslinai šeštadieniais būdavo laisvadieniai. Sendė turėjo užkurti židinį, atidaryti duris, pasiūlyti gėrimų, o, be viso to, dabar ji pasidarė atsakinga dar ir už mano dantis. Sendės laisvadieniai būdavo pirmadieniais. Sekmadieniais ilsėdavosi ir Sendė, ir Džoslina, nes tėvas manė, kad nedera versti žmonių dirbti sekmadieniais.

– Išsivaliau, – atsakiau, nes tikriausiai buvau išsivalęs.

– Išsivalyk dar kartą, – pasakė ji. – Ir susišukuok.

Pastarasis nurodymas buvo skirtas mano seseriai, kurios plaukai buvo ilgi, juodi, stori lyg dešimt arklio uodegų, suimtų į krūvą.

Nusprendus, kad atrodome padoriai, mudu su Meive nusileidome žemyn ir sustojome po plačia arka, vedančia iš fojė, žiūrėjome, kaip tėvas su Andrėja žiūri į Vanhubekus. Jie mūsų nepastebėjo ar bent nerodė pastebėję – sunku pasakyti, – todėl mes laukėme. Mudu su Meive mokėjome name laikytis tyliai, tokį įprotį išsiugdėme, stengdamiesi nesuerzinti tėvo, nors jį dar labiau erzindavome, kai jam rodydavosi, kad sėliname prie jo iš pasalų. Jis vilkėjo mėlynu kostiumu. Šeštadieniais niekada nevilkdavo kostiumo. Pirmą sykį pastebėjau, kad jo plaukai ties pakaušiu ima žilti. Stovėdamas greta Andrėjos, jis atrodė aukštesnis negu iš tikrųjų.

– Tikriausiai gera, kad jie su tavim, – pasakė jam Andrėja ne apie jo vaikus, bet apie paveikslus. Ponas ir ponია

Vanhubekai, kurių vardų niekada nebuvo girdėjęs, portretuose buvo seni, bet ne visai sukriošę. Abu apsirengę juodai, stovėjo formaliai pasitempę, kaip būdinga senovės laikams. Net ir atskiruose rémuose jie atrodė taip kartu, tokie *susituokę*, kad visada maniau, jog jų būta viename dideliame paveiksle, kurį kažkas perpjovė pusiau. Andrėja užvertė galvą, apžiūrinėdama keturias klastingas akis, regis, nepritariamai sekiojančias berniuką, nesvarbu, ant kurios sofos jis sugalvodavo atsisėsti. Meivė tylėdama bakstelėjo pirštu man tarp šonkaulių, kad cyptelėčiau, bet aš atsilaikiau. Dar nebuvo pristatyti Andrėjai, kuri iš nugaros atrodė smulki ir daili, su diržu perjuosta suknele, tamsia skrybelaite, ne didesne už lėkštutę, prismeigta prie šviesių plaukų kriauklės. Išauklėtas vienuolių, žinojau, kad nedera daryti viešniai gėdos kvatojantis. Andrėja niekaip negalėjo žinoti, kad žmonės paveikluose jau buvo name, kai jį nusipirkome, kad viskas name jau buvo.

Svetainės Vanhubekai gniaužė kvapą, natūralaus dydžio dokumentai, įamžinę laiko nualintus žmones, griežti, nemeilūs jų veidai perteikti su olandišku tikslumu ir su niekuo nesupainiojamu olandišku šviesos suvokimu, bet kiekviename aukšte buvo tuzinai kitų, menkesnių portretų: koridoriuose – jų vaikų, miegamuosiuose – jų protėvių, bevardžių žmonių, kuriais jie žavėjosi, išbarstytų po visur. Dar buvo vienas dešimtmetės Meivės portretas, ir nors jis nebuvo toks didžiulis kaip Vanhubekų paveikslai, tikrai buvo ne prastesnis. Tėvas traukiniu iš Čikagos atsigabeno garsų dailininką. Anot legendos, jis turėjo nutapyti motiną, bet ši atsisakė pozuoti, nes nebuvo perspėta, kad dailininkas apsistos mūsų name dvi savaites, todėl jis nutapė Meivę. Baigtą ir įrėmintą portretą tėvas

pasikabino svetainėje tiesiai priešais Vanhubekus. Meivė sakydavo, kad ten ji ir išmoko žvilgsniu nusodinti žmones.

– Dani, – tarė tėvas, pagaliau atsisukęs, regis, ir tikėjęsis mus rasti lygiai ten, kur buvome. – Eikš, pasisveikink su ponia Smit.

Visada liksiu įsitikinęs, kad, pažvelgus į mudu su Meive, Andrėjos veidas akimirką apsiblausė. Net jei mano tėvas nebuvo užsiminęs apie vaikus, ji negalėjo nežinoti, kad jis jų turi. Elkins Parke visi žinojo, kas vyksta Olandų name. Galbūt ji manė, kad liksime viršuje. Šiaip ar taip, ji atėjo apžiūrėti namo, o ne vaikų. O galbūt Andrėjos veido išraiška buvo skirta tik Meivei, kuri, būdama penkiolikos ir avėdama teniso batais, jau buvo visa galva aukštesnė už Andrėją su aukštakulniais. Meivė buvo linkusi kūprintis, kai pasidarė aišku, kad ji praugs visas kitas klases merginas ir daugumą vaikinų, ir tėvas negailestingai taisydavo jos laikyseną. Galėjai pamanyti, kad „pakelk galvą, atlošk pečius“ iš tikrųjų yra jos vardas. Jis ilgus metus delnu plekšnodavo jai tarp menčių, kaskart prasilenkdamas kambaryje, ir nenumatytas to padarinys buvo tai, kad dabar Meivė stovėjo tarsi kareivis karalienės dvare ar tarsi pati karalienė. Net ir aš supratau, kad ji galėjo atrodyti grėsmingai: tokio ūgio, su spindinčia juodų plaukų siena, žvelgianti į kitą žmogų nuleistomis akimis, o ne palenkusi galvą. Tačiau aš, būdamas aštuonerių, tebebuvo patogiaus mažesnis už moterį, kurią tėvas vėliau ves. Ištiesiau ranką paspausti smulkutės jos plaštakos ir prisistačiau, tada ir Meivė. Nors istorija prisimins, kad Meivė ir Andrėja nesutarė nuo pat pradžių, tai buvo netiesa. Susipažįstant Meivė elgėsi kuo sąžiningiausiai ir mandagiausiai, ji liko sąžininga ir mandagi, kol tai pasidarė tiesiog nebeįmanoma.

– Kaip laikotės? – paklausė Meivė, o Andrėja atsakė, kad laikosi kuo puikiausiai.

Andrėja tikrai laikėsi kuo puikiausiai. Žinoma. Andrėjos tikslas daug metų buvo pakliūti į šį namą, įsikibti mūsų tėvui į parankę, kylant plačiais akmeniniais laiptais ir einant per raudonas terasos plyteles. Ji buvo pirmoji moteris, kurią tėvas parsivedė nuo tada, kai išėjo motina, nors Meivė man pasakojo, kad kurį laiką jis suko reikaliuką su mūsų aukle, aire mergina vardu Fiona.

– Manai, jis miegojo su Pūke? – paklausiau. Pūke mes vadindavome Fiona vaikystėje, iš dalies todėl, kad man buvo sunku ištarti jos vardą, o iš dalies dėl minkštų raudonų plaukų bangų, krentančių jos nugarą lyg kerintis debesis. Mane naujiena apie šį romaną pasiekė taip pat, kaip ir didžioji dalis informacijos: po daugelio metų, mašinoje, sustojusioje prie Olandų namo, sėdint su seseria.

– Arba miegojo, arba ji vidury nakties valė jo kambarį, – atsakė Meivė.

Mano tėvas ir Pūkė *in flagrante delicto*. Papurčiau galvą.

– Negaliu įsivaizduoti.

– Ir nemėgink *įsivaizduoti*. Dieve, Dani, kaip šlykštu. Šiaip ar taip, Pūkės administracijos laikais buvai praktiškai kūdikis. Stebiuosi, kad apskritai ją prisimeni.

Bet Pūkė man šniojo mediniu šaukštu, kai buvau ketverių. Prie kairės akies tebeturiu golfo lazdos pavidalo randelį – Pūkės žymę, kaip Meivė sakydavo. Pūkė tikino virusi puodą obuolienės, kai aš netikėtai stvėriau ją už sijono, ir ji krūptelėjo. Ji sakė norėjusi nuvyti mane nuo viryklės ir tikrai netrenkusi man tyčia, nors, man regis, būtų labai sunku netyčia trenkti vaikui per veidą šaukštu. Ši istorija įdomi tik tuo, kad

tai buvo mano pirmas ryškus prisiminimas – apie kitą žmogų, apie Olandų namą ar apie mano paties gyvenimą. Neturėjau nė vieno prisiminimo apie motiną, bet prisiminiau, kaip Pūkės šaukštas skilo į mano galvos šoną. Prisiminiau, kaip Meivė, man suklikus, buvusi kitame koridoriaus gale, atlėkė į virtuvę taip, kaip stirnos perskriedavo per gyvatvorę kiemo gilumoje. Ji puolė Pūkę, pargriovė ją ant viryklės, pašoko mėlynos liepsnos, verdantis obuolienės puodas ištiško ant grindų, ir aptaškęs viralas mus visus nudegino. Mane nugabeno pas daktarą šešių siūlių, Meivei sutvarstė ranką, o Pūkę atleido, nors prisiminiau, kaip ji raudėjo ir atsiprašinėjo, tikino, kad visa tai ne-tyčia. Ji nenorėjo išeiti. Ji buvo kita mūsų tėvo moteris, anot mano sesers, ir ši turėtų žinoti, nes jei aš buvau ketverių, kai įsitaisiau tą randą, tai ji tuomet buvo jau vienuolikos.

O Pūkės tėvai kaip tyčia dirbo Vanhubekų vairuotoju ir virėja. Pūkė buvo praleidusi vaikystę Olandų name, tiksliau – butuke virš garažo, tad kai po tiek metų buvo vėl paminėtas jos vardas, man kilo klausimas, kur ji išsikraustė, kai buvo iš-varyta.

Pūkė buvo vienintelė namiškė, pažinojusi Vanhubekus. Net tėvas nebuvo su jais susitikęs, nors sėdėjome ant jų kėdžių, miegojome jų lovose ir valgėme iš jų Delfto porceliano. Svarbiausi buvo ne Vanhubekai, bet tam tikra prasme svarbiausias buvo namas, o jis buvo jų. Jie pralobo iš cigarečių didmenos, sėkmingo verslo, kurio ponas Vanhubekas ėmėsi prieš pat Pirmojo pasaulinio karo pradžią. Cigaretės buvo dalijamos kareiviams mūšio lauke, siekiant pakelti ūpą, šį įprotį jie parsivežė namo, ir čia jis klestėjo visą dešimtmetį. Vanhubekai kas valandą vis turtėjo, todėl užsisakė tuomet dirbamoje žemėje prie Filadelfijos pastatyti namą.

Pribloškiamą namo sėkmę galima laikyti architekto nuopelnu, nors kai sugalvojau paieškoti, neberadau jokių kitų išlikusių jo kūrinių. Gali būti, kad vienas ar abu iš tų paniurėlių Vanhubekų buvo koks nors estetikos vizionierius arba kad pats sklypas įkvėpė stebuklą, kuriam neprilygo nė vieno iš jų vaizduotė, arba kad Amerikoje po Pirmojo pasaulinio karo knibždėjo meistrų, kurių darbo standartai seniai pamiršti. Kad ir kokia buvo priežastis, jiems tekęs namas – namas, vėliau tekęs ir mums, – buvo išskirtinio talento ir sėkmės sąlyčio padarinys. Negaliu paaiškinti, kaip trijų aukštų namas galėjo atrodyti kaip tik pakankamai erdvus, bet atrodė. Arba galbūt geriau būtų sakyti, kad namas bet kam būtų buvęs per didelis, milžiniškas, absurdiškai netaupus, bet mes niekada nenorėjome, kad jis būtų kitoks. Olandų namas, kaip jis buvo pramintas Elkins Parke, Dženkintaune, Glensaide ir iki pat Filadelfijos, buvo vadinamas ne pagal savo architektūrą, bet pagal gyventojus. Olandų namas buvo tas, kuriame gyveno tie olandai neištariama pavarde. Žiūrint iš tam tikrų taškų tolumoje, atrodydavo, kad jis sklendžia keli coliai virš kalvos, ant kurios stovi. Stiklines lauko duris supančios stiklo plokštės buvo ne mažesnės už parduotuvių vitrinas, o vietoje jas laikė kalinėti vijokliai. Langai ir įleisdavo saulės šviesą, ir atspindėdavo ją per visą plačią veją. Galbūt jis buvo neoklasikinis, nors paprastos linijos labiau priminė Viduržemio jūros ar prancūzišką stilių, ir nors jis nebuvo olandiškas, mėlynai išpaišyto porceliano židinių atbrailos svetainėje, bibliotekoje ir pagrindiniame miegamajame, sakoma, buvo išplėstos iš pilies Utrechte ir parduotos Vanhubekams, norint padengti kunigaikščio lošimo skolas. Namas, su visomis židinių atbrailomis, buvo užbaigtas 1922 metais.

– Tai dar turėjo septynerius gerus metus, kol bankininkai pradėjo šokinėti pro langus, – pasakė Meivė, nurodydama mūsų pirmtakų vietą istorijoje.

Pirmą kartą apie išparduotą žemę išgirdau tą dieną, kai atėjo Andrėja. Ji nusekė paskui tėvą į fojė ir žvelgė į veją.

– Kiek stiklo, – pasakė Andrėja, tarsi skaičiuotų, ar negalima to stiklo pakeisti, sumūryti jo vietoje tikrą sieną. – Nesijaudini, kad iš lauko matosi?

Iš lauko matėsi ne šiaip sau Olandų namo vidus, bet buvo galima žvelgti ir kiaurai jį. Ties viduriu namas buvo trumpesnis, o gili fojė vedė tiesiai į patalpą, mūsų vadinamą observatorija, kurioje buvo langų siena, išeinanti į vidinį kiemą. Iš įvažiavimo pusės žvilgsniu buvo galima užkopti lauko laiptais, pereiti terasą, įeiti pro lauko duris, ilgomis marmurinėmis fojė grindimis per observatoriją ir išvysti sode už namo nerūpestingai mojančias alyvas.

Tėvas dirstelėjo į lubas, tada abipus durų, tarsi tik dabar apie tai susimąstęs.

– Pakankamai toli nuo gatvės, – atsakė. Šią gegužės popietę liepų siena, auganti palei sklypo pakraštį, buvo vešliai sulapojusi, o žalios vejų nuožulnuma, kur vasarą voliodavausi iš šuva, buvo ir gili, ir plati.

– Bet vakare, – susirūpinusiu balsu tęsė Andrėja. – Kazin, ar nebūtų įmanoma pakabinti kokių nors užuolaidų.

Pakabinti užuolaidas ir uždengti vaizdą man pasirodė ne tik neįmanoma, bet ir kvailiausia mintis, kokią tik kada nors buvau girdėjęs.

– Esat mus mačiusi vakarais? – paklausė Meivė.

– Nepamiršk, kiek čia buvo žemės, kai namas pastatytas, – pradėjo pasakoti tėvas, lyg negirdėdamas Meivės. –

Jos buvo daugiau kaip du šimtai akrų. Sklypas siekė Melrouz Parką.

– Bet kam jie ją pardavė?

Staiga Andréja suvokė, kad, nesant kitų namų, šis atrodytų daug suprantamesnis. Regos laukas būtų siekęs toli už nuožulnios vejės, už bijūnų lysvių ir rožyno. Akis turėjo slysti plačiu slėniu iki miško guoto, tad kai Vanhubekai ar jų svečiai naktį pažvelgdavo pro pokylių salės langą, vienintelė jų regima šviesa būdavo žvaigždžių. Tada nebuvo gatvės, nebuvo gyvenamojo kvartalo, nors dabar, kai medžiai numesdavo lapus, kuo puikiausiai būdavo matyti ir gatvė, ir Buksbaumų namas anapus jos.

– Dėl pinigų, – atsakė Meivė.

– Dėl pinigų, – linkčiodamas patvirtino tėvas. Mintis nebuvo sudėtinga. Net aš, aštuonmetis, sugebėjau ją suprasti.

– Bet jie suklydo, – spyrėsi Andréja. Jos lūpos įsitempė. – Įsivaizduok, kaip čia turėjo būti gražu. Jei manęs kas klaustų, jie turėjo labiau gerbti šitą namą. Jis – tikras meno kūrinys.

O tuomet aš nusikvatojau, nes man pasirodė, kad Andréja sako, jog Vanhubekai turėjo *jos* atsiklausti, prieš parduodami žemę. Suirzęs tėvas liepė Meivei nuvesti mane viršun, lyg būčiau galėjęs pamiršti kelią.

Gatavos cigaretės, surikiuotos pakeliuose, buvo turtuolių prabanga, kaip ir žemės akrai, kuriuose niekada nevaikščiodavo jų savininkai. Pamažu žemė buvo nutrupinta nuo namo. Menkstantys turtai buvo užfiksuoti viešai, nuosavybės dokumentuose įrašyta istorija. Skoloms padengti būdavo parduodami gabalai – dešimt akrų, paskui penkiasdešimt, paskui dvidešimt aštuoni. Elkins Parkas vis artėjo prie durų. Šitai Vanhubekų šeima ištvėrė Depresiją, bet ponas Vanhubekas

mirė nuo plaučių uždegimo 1940-aisiais. Vienas Vanhubekų sūnus mirė vaikystėje, o du vyresni žuvo kare. Ponia Vanhubek mirė 1945-aisiais, kai nebeliko ką parduoti, išskyrus šonių kiemą. Namas ir visa, kas buvo jame, atiteko bankui, iš dulės kilęs, į dulkes pavirto.

Pūkei Pensilvanijos taupomasis ir paskolų bankas leido pasilikti ir mokėjo algelę, kad prižiūrėtų turtą. Pūkės tėvai buvo mirę, o galbūt susiradę kitus darbus. Bet kuriuo atveju, ji viena gyveno virš garažo, kasdien tikrindama namą, ar nevarva stogas, ar netrūkė vamzdžiai. Stumdoma žoliapjove ji prasisė tiesų taką nuo garažo iki laukų durų, o visur kitur leido vejai augti neprižiūrimai. Ji rinko netoli namo vidiniame kieme likusių medžių vaisius ir gamino obuolių sviestą ar konservuodavo persikus žiemai. Kai 1946 m. namą nusipirko mūsų tėvas, meškėnai buvo užvaldę pokylių salę ir nukramtę laidus. Pūkė eidavo į namą tik tada, kai saulė pakildavo stačiai virš galvos, lygiai tą valandą, kai visi naktiniai gyvūnai suvirte į krūvą kietai miegodavo. Stebuklas, kad jie nesudegino namo. Meškėnai galiausiai buvo išgaudyti ir išnaikinti, bet po jų liko blusų, o blusos įsismelkė visur. Meivė pasakodavo, kad ankstyviausi jos prisiminimai apie gyvenimą name buvo kasymasis ir kaip Pūkė kiekvieną rauplę tepdavo vatos pagaliuku, pamirkytu kalamine. Tėvai pasamdė Pūkę sesers aukle.